

To Cite This Article: Yıldırım, R. A. (2022). Pop Up Spaces and Their Integration into the Pandemic Process. *Journal of Interior Design and Academy*, 2(1), 57-76.

DOI: 10.53463/inda.2022100

Submitted: 23/01/2022

Revised: 21/02/2022

Accepted: 13/05/2022

POP UP SPACES AND THEIR INTEGRATION INTO THE PANDEMIC PROCESS

Pop Up Mekânlar ve Pandemi Sürecine Entegrasyonu

Ayça Rana YILDIRIM¹

Öz

Pandemi süreci ile insanların mekân beklentileri değişmiştir. Virüs yayılımını azaltabilecek mekân organizasyonlarına ilginin artması ile bu ihtiyaca yönelik mekân kurguları artmıştır. Bu noktada ihtiyaca cevap veren geçici, esnek, mobil özelliklerdeki pop up mekânların kullanım alanı artmıştır. Bu çalışma; pop up mekân incelemelerinin yanı sıra pandemi sürecindeki yeni pop up mekân öneri ve analizlerini sunarak Covid-19 sürecine entegrasyonunu anlatmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda mekân ve pop up mekân kavramları incelenmiş, yapılan pop up mekân sınıflandırmaları ile belirli örnekler incelenerek başlıklar altında açıklanmıştır. Çalışmanın sonuç değerlendirilmesinde ise pandemi öncesi ve sonrasında pop up mekân kullanımı karşılaştırılarak yeni bir mekân önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Pop-up, geçici mekân, pandemi mekânları, esnek mekân, mobil mekânlar, mekân organizasyonu

Abstract

As a result of the pandemic, people's space expectations have transformed. As interest in space organizations that can limit virus transmission has increased, space preparations for this necessity have intensified. At this period, the utilization of temporary, modular, and transportable pop-up facilities has surged. This project aims to explain its integration into the Covid-19 process by presenting fresh pop-up space proposals and analyses in the pandemic process, as well as pop-up space reviews. The concepts of space and pop-up space, along with individual situations reviewed and discussed under the headings of the pop-up space classifications, were investigated in this way. In assessing the study's findings, a new space concept was provided by contrasting the use of pop-up space before and after the pandemic.

Keywords: Pop up, temporary space, pandemic space, mobile space, space organization

¹ **Correspondence to:** Student of Interior Architecture Master's Degree Program, Mimar Sinan Fine Arts University, Istanbul, aycarana@hotmail.com, ORCID No: 0000-0001-9331-3097

1.GİRİŞ

2019 yılı itibari ile hayatımıza giren COVID-19 salgını, insanları pandemi gerçeği ile yaşamaya ve yaşayabilmek için yeni çözümler üretmeye yönlendirmiştir. İhtiyaç duyulan tasarım ve mekân çözümleri birçok tasarımcı tarafından araştırılmış ve üzerine yeni çalışmalar yapılmıştır. Bu süreç içerisinde insanlar daha hızlı etkileşim kurabildikleri, virüs bulaşımı noktasında daha güvende hissettikleri geçici mekanlara ihtiyaç duymuşlardır. Pop up mekânların tasarımı bu noktada önem kazanmış, mekân deneyimi ve insan etkileşimindeki pratikliği sayesinde kullanım alanları artmıştır.

Pop up mekân deneyiminin insanlar ile olan etkileşiminde insanların ilgilerini çekme, tekrarı olamayacak bir mekân deneyimi hissettirerek reklam yapma ya da insanların etkileşim sağladığı ortak bir kamusal alan yaratma gibi hedefler bulunmaktadır. Böylece pop up mekânları incelemek ve pandemi sürecine entegre edebilmek için yapılabilecek doğru çözümleri sunmak amaçlanmaktadır. Kurgulama aşamasında, bu geçici mekân deneyimindeki insan etkileşimleri ön planda tutulduğu kadar tasarım olgusu ve pandemiye uygun hijyenik koşulların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle esnek, değişebilir ve taşınabilir mekân ihtiyacına cevap verebilen pop up mekânlar pandemi sürecinde tercih edilen mekân çözümleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu olan “Pandemi sürecinde pop up mekân kullanımı nasıl olmalıdır?” sorusuna cevap bulmak üzere araştırma yapılmış olup alt araştırma soruları hazırlanmıştır. Bu sorular şunlardır; Pop up mekânların tasarım sürecinde hangi yöntemler uygulanmalıdır? Pop up mekânların türleri ve pandemiye uygunluk açısından değerlendirilmesi nasıl olmalıdır? Pandemi sürecinde pop up mekân kullanımını artırmak bu süreci hangi yönde etkilemektedir? Bu bağlamda; pop up mekânları incelenerek pandemi sürecine entegre edebilmek için yapılabilecek doğru çözümleri sunmak amaçlanmıştır; dünyadaki ve Türkiye’deki pop up mekânlar ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. 2019 pandemisi ve sonrasında doğan yeni ihtiyaçlar ile oluşturulması gereken pop up mekânların, önceki tasarımlara göre eksiklikleri literatür taraması ile ortaya konmuştur. Sonucunda ise incelenen mekânların pandemi öncesi ve sonrası tasarlanma durumlarına göre ne gibi farklılıklar içerdiği belirtilmiştir.

2. MEKÂN KAVRAMI VE PANDEMİDE MEKÂN ORGANİZASYONU

Mekân, genel anlamı itibari ile insanın içinde eylemlerini yerine getirdiği, ona ait olma duygusu yaratan, yatay ve düşey elemanların kullanımı ile oluşturulan üç boyutlu düzenlemelerdir. Doğan Hasol, Mimarlık Sözlüğünde mekânı, insanı bulunduğu çevreden belirli ölçülerde ayıran ve eylemlerini sürdürebilmesi için uygun boşluk olarak tanımlamıştır (Hasol, 2008). Asar (2013), mekânın içinde yaşayarak hareket ettiğimiz yapısal elemanlarla sınırlandırılan boşluk olduğunu

söylemektedir. Mekânın sabit olmadığını, aksine dinamik, hareketli ve devingen olduğunu belirtmektedir (Asar, 2013). Mekân kavramını iç mekân ve dış mekân olarak iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Prof. Dr. İlhan Altan bu konu ile ilgili, her yapının birincisi kendi tarafından sınırlanan bir iç mekân, ikincisi ise dış yüzeyindeki farklı yapılar ile beraber oluşturduğu dış mekânlar olmak üzere iki farklı mekân yarattığını söylemektedir (Altan, 2012). Mekân, insanların eylemlerini gerçekleştirdikleri, içerisinde bulunan nesne ve kişilerle etkileşim kurdukları kalıcı veya geçici olarak kurgulanabilen organizasyonlardır. Bütün bu tanımlardan yola çıkılarak mekânın kurgusunun insanlar üzerindeki önemini pandemi gerçeği ile beraber düşünerek hareket edilmeye ve buna uygun tasarımlar yapılmaya başlanmıştır.

Mekânlar insanların ortak etkileşim sağlayabildikleri organizasyonlardır. Covid-19 pandemisi ile oluşan yenedünya düzeninde mekân etkileşimleri değişmiş, pandemi koşulları çerçevesinde yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. İnsanların zorunlu olarak dikkat etmeye başladığı sosyal mesafe kavramı, mekân organizasyonlarını bu kavram çerçevesinde şekillendirmeye ve insanların bu alan sınırlarına dikkat ederek hareket etmesine neden olmuştur. Pandemi süreci ile kullanımı artan sosyal mesafe kavramı daha önceden karşımıza Edward Twitchell Hall'ın çalışmaları ile çıkmış ve bu kavram “kişiler arası mesafe” olarak tanımlanmıştır (Hall, 1966). Hall, *The Hidden Dimension* isimli araştırmasında dört farklı alan tanımlamıştır. Bu alanlar: mahrem alan (0-45 cm), kişisel alan (45-120 cm), toplumsal alan (120-360 cm), kamusal alan (360-760 cm) olarak ayrılmaktadır. Hall'ın çalışmasının doğrultusunda bakıldığında, virüs yayılımını azaltmak için bırakılması gerektiği belirtilen sosyal mesafe ölçüsü 150 cm olup, Hall'ın toplumsal alan için yaptığı mesafe sınırında kalmaktadır.

Pandemi süreci ile zorunlu hale gelen sosyal mesafe şartına uygun olarak geçici, esnek, değişebilir mekân çözümlerine ihtiyaç artmıştır. Pop up mekânlar belirtilen bu ihtiyaçlara cevap verebilmekte ve pandemi döneminde insanlara daha güvenilebilir bir ortam sunabilen organizasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. POP UP KAVRAMI VE MEKÂN KURGUSU

Pop up kavramı, sözlükte beklenmedik bir anda ve bir şekilde bir süreliğine aniden ortaya çıkmak olarak tanımlanmaktadır (“Pop up”, t.y.). Çoğunlukla internet siteleri üzerinde karşımıza çıkan kötü yazılım reklamları olarak bilinen bu kavram mekân bazında incelendiğinde, aniden ortaya çıkıp sunması gereken veriyi ilettikten sonra bulunduğu konumdan kaldırılan, bazen başka yere kurgulanan mekânlar olarak düşünülebilmektedir.

Mimari yapı kurgusu, kalıcı, dayanıklı, sağlam temellerle kurgulanmakta ve konum ve zamanla ilişkilendirilmektedir. Ancak son yıllarda kısa süreli kullanımlara dayalı projeler artmaktadır. Bu tasarım türü geçici mimari, esnek mimari, pop up mimari gibi isimlerle anılabilmektedir. İnsanlar ile iş birliğine dayalı, farklı zaman ve konum kullanımları için uyarlanabilir tasarımlardır.

Mervis (2016), geçici mimari örnekleri, ilk olarak Antik Roma'da MÖ 58 yılında geçici amfi tiyatrolar olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu amfi tiyatrolar muhalefet bir kesim tarafından belirli sahne oyunları için sadece birkaç haftalık kullanım amacı ile oluşturulmuştur. İlerleyen tarihsel süreçte Fransa Kralı II. Henry'nin 1550 yılında festival güzergâhına yönlendirmek için yaptırdığı kemer enstalasyonlarında da geçici mimarinin ilk örnekleri görülmeye devam etmektedir. Fakat pop up mimarinin bilinen iyi örneklerinden birisi 1889 yılında Fransa'da gerçekleşen Dünya Fuarındaki *Exposition Universelle*'dir. Eyfel kulesinin girişinde konumlanan fuar yapısı daha sonradan bulunduğu yerden kaldırılıp farklı alanlarda kullanılmıştır. 1960'lardaki Archigram kolektifinin de düşünce alt yapısını oluşturan geçici, mobil, esnek pop up mekân düşüncesi daha sonraki süreçte Coachella Festivallerinden Dismaland sergisine kadar birçok alanda karşımıza çıkmıştır. (Mervis,2016)

Pop up mimari, kolay monte edilebilir, ucuz maliyetli ve tekrar kullanılabilir olması nedenleri ile doğal afetlerden sonra kullanımı uygundur. 2005 Katrina kasırgası, 2010 Haiti depremi, 2011 Thoko depremi ardından yaşanan tsunami gibi doğal afetler binlerce insanın yaşadığı yerden uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu noktada barınma ve yaşamsal faaliyetleri sürdürme için ortaya çıkan pop up tasarımlar (örneğin bir konteyner yatakhane veya wc kabinleri) insanların ihtiyacı halinde ortaya çıkıp ihtiyaç durumu bittikten sonra ortadan kaldırılmıştır. Pop up tasarımlar bu dönemde sadece barınma ihtiyacı değil, insanlara daha fazlasını vermeyi hedeflemiştir. Anish Kapoor ve Arata Isozaki felaket sonrası şişme konser alanı tasarlamışlardır. Bu tasarım 1960'lardaki Archigram *Suitaloon* deneyimini hatırlatmaktadır (Mervis, 2016). Pop up mimarinin bu gibi afetlerde kullanımının görülmesi, 2019 ve sonrası epik pandemisi olan Covid-19 için de devam etmiş ve insanların ihtiyaç dahilinde etkileşim sağladıkları mekânlar olarak bu dönemde de kullanılmıştır.

Pop up mekânların asıl amacı; gereksinim duyulan etkileşim ve deneyime uygun, geçici, beklenmedik bir anda karşılaşılmayı mümkün kılan mekânlar oluşturulmasıdır. Örneğin bir işletmenin geçici olarak kurguladığı mağaza veya geçici kafe mekânları da bir pop up mekân örneğidir. Pandemi sürecinde oluşturulan PCR test çadırları veya daha önceden de kullanımda olan kan bağış çadırları da birer pop up mekân örneğidir. Kullanım amacı ve hitap ettiği kullanıcı yelpazesi oldukça geniş olan bu mekânlar ihtiyaç ve isteğe göre tasarlanabilmekte ve hedef kitle ile etkileşim sağlanabilmektedir.

Bu incelemeler doğrultusunda, pop up mekanlar pandemi şartlarına göre düzenlenerek yeni dünya şartlarına uygun tasarımlar oluşturulabilmektedir. Pop up mekânların tasarım özellikleri şu şekilde toparlanabilmektedir:

- Geçici sürelerle farklı konumlarda kullanılabilen, mobiliteye uygun ve modüler bir tasarıma sahip olmalıdır.
- Sürdürülebilir ve ekonomik olabilmelidir. Dönüştürülebilir, farklı veya aynı amaçla tekrar kullanılabilir olmalıdır. Bu sayede malzeme kaynaklarının azalmamasına katkı sağlayarak sürdürülebilirlik hedeflerine uyum sağlamaktadır.
- Yeniden işlevlendirilebilir olmalıdır. Kullanım ihtiyacı sona erdiğinde devre dışı kalmak yerine yeni işlevin gereklerine göre düzenlenerek, tekrar kullanılabilen mekanlar oluşturulabilmelidir.
- Kullanıcı deneyimine izin veren etkileşimli yüzeyler uygulanmalıdır (Karagöz,2014).
- Sanat eseri sergiler gibi kurgulanmalıdır. Etkileşim kuran kişilerde sergideymiş hissi uyandırmalıdır. Genellikle enstalasyon sanatından faydalanılır. Sergilenen ürünler bir sanat eseri gibi etkileyici bir stant veya herhangi bir kurgu üzerinde konumlandırılır (Özçam,2017).
- Akılda kalıcı olmalıdır. Tasarlanan öğeler kişilerde unutulmaz bir deneyim yaşatmalıdır (Gregory,2009).
- Kalıcı bir mekân olmadığı için, yaratıcılığı teşvik etmelidir (Dias, 2015).
- Pandemi sürecine entegre edilebilir olmalı, sürecin şartlarına göre gerekli kişi sayısına hizmet verebilmelidir.
- Fiziksel mesafeyi koruyacak şekilde mekân tasarım süreci ve mekânların nitelikleri düşünülmelidir. (Alıcı,2020)

Bahsedilen özellikler çerçevesinde görülmektedir ki: pop up mekân tasarım kriterleri pandemi şartları ile uyum sağlayabilecek yapıdadır. Pop up mekânlar ihtiyaca göre ve çevre koşullarına göre organize edilebilmektedir. Ancak tasarım sürecinde ve seçilen malzemelerde estetik kaygılar kadar hijyenik şartlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu makalenin araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak belirlenmiştir. Merriam (2013) durum çalışmasını sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi olduğunu söylemektedir. Belgeye ve görsel kaynaklara dayalı kaynak araştırması ile çalışılarak hazırlanan makale içerisinde Türkiye’de ve dünyada uygulanan pop up mekân ve pandemi mekânları

incelemeleri yapılmıştır. Türkiye içerisinde 3 adet, Türkiye dışından ise 12 adet olmak üzere 15 adet pop up mekân tasarımı incelenmiş, pandemi dönemine entegrasyonu üzerinde araştırma yapılmıştır. Bu mekânlar seçilirken pandemi öncesi yapılmış mekânların pandemiye entegre edilebilecek çözümler olmalarına veya pandemi sonrası bu amaçla yapılmış tasarımlar olmalarına dikkat edilmiştir. Çalışmada pop up mekânlar konumlandırılmaları ve kullanım amaçlarına göre, belirli başlıklar altında sınırlandırılarak örnekler üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma konusu, pop up mekânlar ve pandemi sürecindeki kullanım şekilleridir. Araştırmanın gerçekleştirildiği dönem, genel olarak 2019-Covid pandemisi süreci ve pop up mekân kullanılan tüm süreçlerdir. Araştırma, yapılan mekân incelemeleri sırasında görseller ile desteklenmiş, araştırma boyunca literatürde yer alan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu çalışma sırasında karşılaşılan sorunlar arasında pandemik pop up mekân tasarımlarının daha çok deneysel kalması yer almaktadır. Ayrıca literatürdeki eksiklikler belirlenerek yeni tanımlamalar önerilmiştir.

5. BULGULAR

Pop up mekânlar günlük yaşantımızda sıklıkla karşılaştığımız, bazen fark etmeden bile etkileşim kurabildiğimiz mekânlardır. Bu mekânların odağında insan etkileşimi yer almaktadır. Los Angeles merkezli deneyimsel mobil tasarım evi *Open For Humans*'ın Tasarım Müdürü Melanie Ryan, "Mimarlık bir deneyime dönüştü. Üstelik tasarım ile sanat enstalasyonu arasındaki farkı bilinçli olarak söylemenin zor olduğu bir deneyim." demektedir (Mervis, 2016). Pop up mekânlar belirli başlıklar altında ayrılabilir. Bu ayrım, pop up mekânların kullanım türü, içeriği, kullanım nedeni gibi sınıflandırmalar yapılarak oluşturulabilir. Daha önceden yapılmış belirli sınıflandırmalar vardır. Bu konuda Karagöz (2012), pop up mekânları üç tipte sınıflandırmış ve eklemiştir;

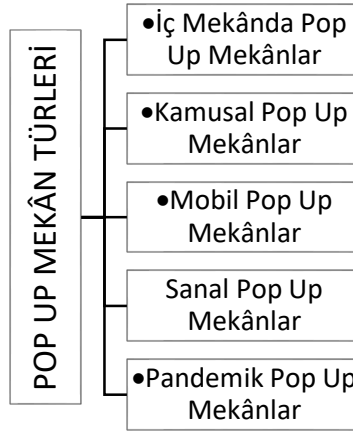
“İç mekânda yer alan pop-up mekânlar: Mevcut alanlardaki geçici süreler için tasarlanan mekânlardır.

Mobil olarak tasarlanan pop-up mekânlar: Birbirinden farklı karaktere sahip yerlerde konumlanabilen ve mobilitesi olan (hareket edebilen, taşınabilen, demontable ve benzeri) mekânlardır.

Sanal pop-up mekânlar: Fiziksel deneyimin ötesine geçen ve zenginleştirilmiş gerçeklik (augmented reality) yöntemini kullanarak bilgisayar ortamında canlandırılan üç boyutlu görüntülerin, insanda gerçeklik algısı yaratacak biçimde deneyimlendiği / deneyimletildiği mekânlardır.”

Fakat bu sınıflandırma, 2019 senesinde hayatımıza dahil olan global pandemi kavramı ile literatürde yetersiz kalmış ve yeni bir sınıflandırma çalışması yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda

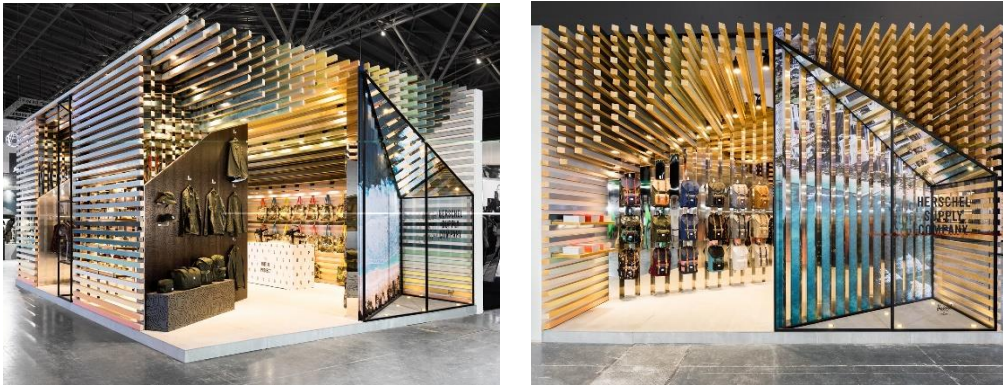
yapılan sınıflandırmaya pandemi süreci de dâhil edilerek, bu mekânlar “Pandemik Pop Up Mekânlar” 5 başlık altında sınıflandırılmıştır (Şekil 1).

Şekil.1 Pop up mekânların sınıflandırılması

5.1. Mekân İçinde Mekân, İç Mekândaki Pop Up Mekânlar

Pop up mekânlar belirli mevcut mekânlar içerisinde kurgulanabilmektedir. Karşımıza alışveriş merkezi içerisinde bir mağaza, iç mekânlar içerisinde strüktürel olarak oluşturulmuş sergileme ve etkileşim alanları, geçici süreliğine, geçici iç mekânlara konumlanan organizasyonlar olarak çıkabilmektedir. *Herschel* markasının, Linehouse mimarlık ofisi tarafından tasarladığı pop up mağazasında markanın ürünlerinin satışı amaçlanmıştır. İç mekânlarda kurgulanabilen bu strüktürel pop up mağaza alışveriş merkezlerinde kullanılabilmektedir. Yatay olarak konumlandırılmış ahşap duvarları müşterilerin karşısına beklenmedik yerde çıkarak mağazanın iç mekânına insanları çeker nitelikte tasarlanmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Herschel markasının pop up mağazası (“Pop-Up Structure”,2017)

Yine aynı pazarlama mantığı ile kurulan *Samsung* pop up mağazası 2016 yılında Almanya’nın en işlek alışveriş mağazalarından biri içerisine yerleştirilmiş ve Almanya’daki Samsung lansmanını

desteklemiştir. Lansman süresince konumlandığı yerde kalan pop up mağaza, süresi dolduktan sonra kaldırılmıştır (Şekil 3).

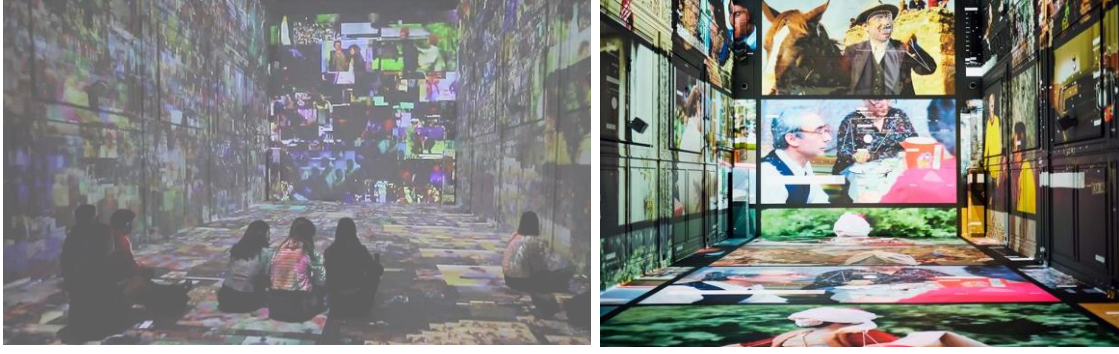
Şekil 3. Samsung pop up mağazası (“Frankfurt Am Main”, 2016)

İç mekânda kurgulanan pop up’lara başka bir örnek olarak, Nadir Afonso Geçici Müzesi verilebilir. 2021 yılında Lizbon, Portekiz’de Centro Colombo isimli alışveriş merkezine yerleştirilen geçici müze temmuz ayından eylül ayına kadar burada kalmış, süre sonunda buradan kaldırılmıştır. Alışveriş merkezinin merkezindeki büyük boş alanda yer almaktadır, ölçek, yoğunluk ve ritimde farklılıklar sağlayarak insanların dikkatini çekmektedir. (Şekil 4)

Şekil 4. Nadir Afonso Geçici Müzesi (“Nadir Afonso Geçici”, t.y.)

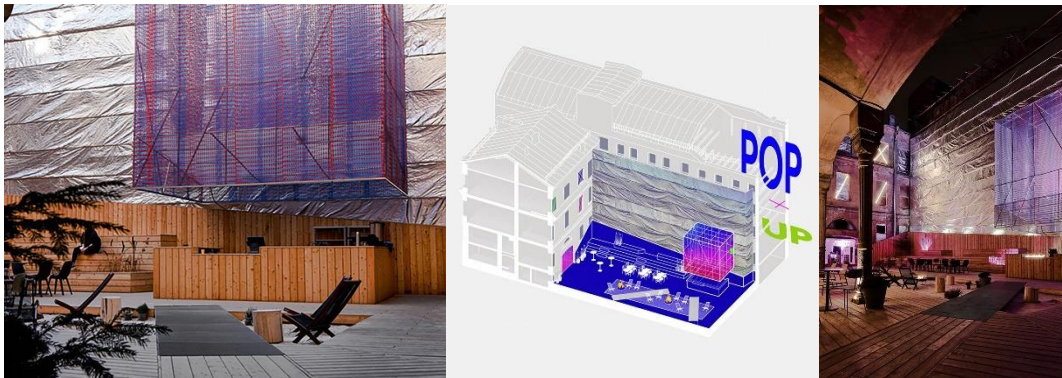
İstanbul’da Kasım 2021’de açılan Hope Alkazar, bünyesinde geçici etkinlikler barındırması özelliği sayesinde pop up mekân olarak tanımlanabilmektedir. Geçici süreler ile geçici etkinliklere ev sahipliği yapan bu mekânda bulunan Alkazar Rüyası, Refik Anadol’un görsel medya çalışmasıdır. Bu dijital deneyim birkaç ay sürerek Alkazar Sineması’nın geçmiş zamanlardaki dijital belleğini sunan bir enstalasyon çalışmasıdır. 20 dakikalık deneyim süresince hem bu dijital belleği izleme hem de etkileşimli yüzeyler sayesinde interaktif bir hareket deneyimi yaşatmaktadır. Covid-19 tedbirleri kapsamında gerekli önlemler alınmış ve bu mekâna sosyal mesafe kuralları kapsamında randevu sistemi ve kişi sayısı sınırlandırması ile giriş yapılmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Hope Alkazar bünyesindeki Alkazar Rüyası (“HOPE Alkazar: Tarihi”, 2021)

5.2. Ortak Kullanımdaki Kamusal Pop Up Mekânlar

Pop up tasarımlar insanları birleştirici ve etkileşime geçirici özelliklere sahiptir. Geçici sürelerle konumlanması insanların görme ve deneyimle isteğini arttırmakta bu sayede daha çok etkileşim sağlanmaktadır. Bu kamusal pop up alanların kullanımı pandeminin oluşması ile daha da artmıştır. Ortak alanlarda, daha hijyenik, mesafeli tasarımlar yapılmaya başlanmış, insanları açık alanlara yönelmeleri sağlanmıştır. Bu amaçla çoğu buluşma noktası açık alanlarda, daha steril ve sağlık açısından daha güvenilir olabilecek şekilde yapılmaya başlanmıştır. Third Place, 2020 yılında Rusya’da yapılan bir pop up mekân organizasyonudur. Tarihi bir binanın avlusu düzenlenerek pandemi süresince insanların açık alanda etkileşim sağlayabileceği bir mekâna dönüştürülmüştür. Avludaki pop up alan içerisindeki çeşitli oturma alanları pandemi süresince kapalı alanda bulunan ve insan etkileşimini daha güvenilir hale getirmek isteyen insanlar için tercih edilen bir tasarım alanı olmuştur. Saint Petersburg’daki bu tarihi bina uzun süre kullanılmaması sonucunda pandemi döneminde bu şekilde bir restorasyona girilerek insanlara ortak kullanım için Covid-19 yayılım tehlikesi daha az olan bir buluşma noktası oluşturulmuştur (Şekil 6).

Şekil 6. Third Place isimli pop up avlu (Uğur, 2021)

Ülkemizde, insan etkileşiminin yaygın olduğu İstanbul’daki Beşiktaş Meydanında da açık kamusal alanlar oluşturulmak için çalışmalar yapılmıştır. Çok işlevli, deneysel, insanları buluşturan bir

kamusal pop up mekân yapmayı amaçlayan tasarımcılar “Pop up Park’ı” 10 gün sürecek bir etkileşim için Beşiktaş’a konumlandırmışlardır. Hızla değişen kullanıcı kitlesine çok işlevli, mobil, kişiselleştirilebilir yapısı ile ihtiyaç duyduğu etkileşimi sunan bu modüler pop up mekân pandemi içerisindeki sosyal mesafe kavramını da destekler nitelikte oluşturulmuştur. Pandemi dönemi için sosyal bir buluşturucu olmuş, insanların etkileşim oranının yüksek olduğu yerde konumlandırılarak şehir içerisinde bir durak noktası sunmuştur (Şekil 7).

Şekil 7. Beşiktaş’ta bulunan pop up park (“Pop up park İstanbul”, 2020)

Pop up mekânların esnek ve modüler olması özelliklerinden yola çıkarak Zaha Hadid, 2021 Venedik Bienali için insanları buluşturan modüler alanlar tasarlamıştır. Pandemi sonrası yeni gereksinimlerin ortaya çıkmasıyla çağdaş toplantı alanları oluşturan Hadid, modüler tasarım sayesinde tasarımın kolayca sökülüp taşınmasına, yeniden işlevlendirilerek farklı amaçlarla kullanılmasına olanak sağlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramına da dikkat ederek tasarlanan podlar geri dönüştürülebilir bileşenler ile minimum atık sağlayacak şekilde düşünülmüştür (Şekil 8).

Şekil 8. ZHA modüler buluşma alanı (Stouhi, 2021)

5.3.Kalıcı Adresi Olmayan, Mobil Pop Up Mekânlar

Pop up mekânların tercih edilmesindeki önemli etkenlerden biri de mobiliteye sahip olmasıdır. Demonte edilip farklı konumlarda yeniden kurulabilen, hedeflediği kitleye ulaştıktan sonra başka kitlelere de ulaşmak için yer değiştirilebilen mekânlar pop up mekânların avantajları arasında yer almaktadır. Sadece bir strüktürel kurgudan oluşturulabileceği gibi tamamen kapalı bir mekan veya tekerlekler üzerinde hareketli bir geçici mekan kurgusu oluşturulabilmektedir. Pop up mekânlar çok farklı amaçlar için kullanılabilir. Örneğin; sadece estetik amaçlarla düzenlenebilir, sağlık

hizmeti verebilir veya reklam yapmak amaçlanabilir. Beyoğlu’ndaki Işık Yolu Sergisi (2021), Gezi Parkı’ndan Galataport’a kadar giden rota üzerinde 11 farklı sanatçının pop up enstalasyon çalışmasını barındırmaktadır. Farklı noktalardaki farklı sanatçıların enstalasyon çalışmaları sergi süresince Beyoğlu’nun belirli noktalarında insanların karşısına çıkmış ve süre sonunda kaldırılmıştır. Bunlardan birisi de Kitchen-ist firmasının *Follow the light!* enstalasyonudur. İstiklal Caddesi üzerinde bir oturma elemanı çevresinde kurgulanmış, insanları deneyimleme süresince etkileşimde kalmış ve 14 Kasım 2021 tarihinde bulunduğu yerden kaldırılarak farklı yerlerde kullanabilecek, bir pop up tasarıma dönüşmüştür (Şekil 9).

Şekil 9. Follow the Light! enstalasyon çalışması (Kitchen-ist, 2021)

Dünyanın her yerinde bu tür farklı yerlerde konumlanabilen çalışmaları görmek mümkündür. İsveç’te kurgulanan Solar Egg (2017) odası da bu organizasyonların örneklerinden biridir. İnsanların buluşma noktası olarak kurgulanan bu heykel çalışması, dış yüzeyindeki ayna kaplaması sayesinde bulunduğu çevreyi yüzeyinde yansıtmaktadır. Konumlandığı farklı yerlerde farklı yansımalar sunarak çevredeki karmaşıklığı aktarması amaçlanmıştır. Kiruna (Nisan, 2017), Paris (Kasım, 2017), Stockholm (Ocak, 2018), Kopenhag (Eylül, 2018) ve Minneapolis (Mart, 2019) Solar Egg’in konumlandığı yerlerden bazılarıdır (Şekil 10).

Şekil 10. Farklı konumlarda bulunan Solar Egg (“Solar egg”, 2017)

Covid-19 pandemisinin hayatımıza girmesi ile birlikte virüs yayılımını engellemek amaçlı birçok tasarım yapılmış ve uygulanmıştır. Bunlardan birisi de doktorlar için tasarlanan “*Mobile PPS*” koruyucu tüpleridir. Doktorların enfeksiyona maruz kalmaması için koruyucu bir alan olarak

oluşturan Mobile PPS, farklı konumlarda kurgulanabilir tedavi ünitesidir. Havalandırması dış mekâna verilerek, kapalı ortamlarda steril bir iç mekân yaratmak istenmiştir. Doktorların hastalara müdahale edebileceği boşluklar oluşturularak virüs yayılımını engellenecek şekilde tedaviyi mümkün kılan bir tasarımıdır (Şekil 11).

Şekil 11. Doktorlar için kişisel koruma alanı ("Mobile PPS", 2020)

5.4. Sanal Pop Up Mekânlar

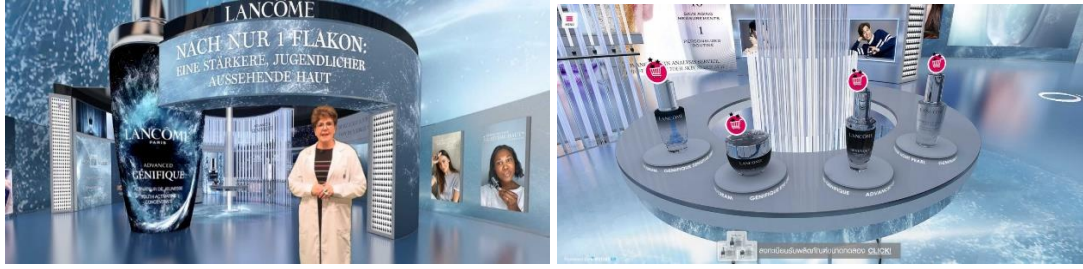
Pop up mekânların deneyim yaşatabilmesi birçok markanın ürünlerini pazarlamaları noktasında etkili bir özellik olmuştur. Bu deneyimi gelişen teknoloji ile destekleyerek kullanma tercihini yapan markalar sanal mağaza deneyimi yaşatabilecek tasarımlar yaparak pop up mekânlar içerisinde bu etkileşimi sağlamışlardır. Bu tür pop up mekânlara örnek olarak IKEA, 2017 yılında Kuveyt, Ürdün ve Fas'ta bir pop up mağaza açmıştır. Bu mağaza sanal gerçeklik ile ürünlerini sunarken insanların VR gözlük takarak seçmiş olduğu öğeleri satın alma seçeneği sunarak pop up mekân deneyimi sayesinde pazarlama hedeflerini geliştirmişlerdir. 4 aylık deneyim sonucunda ortadan kaldırılan bu pop up, etkileşim sağladığı süre boyunca bulunduğu lokasyonun trafiğini %19 artırmıştır (Şekil 12).

Şekil 12. Sanal IKEA mağaza deneyimi ("IKEA", 2017)

Bir kozmetik markası olan Lancome de sanal pop up deneyimini kullanmıştır. Covid-19 virüsünün etkisi ile yapılan kısıtlamalar, alışveriş deneyimini sanal ortama yönlendirme noktasında etkili olmuştur. ByondXR aracılığı ile oluşturulan sanal pop up mağazası, mağaza mekânını sanal olarak oluşturup ürünlerle etkileşim kurulmasına olanak sağlamıştır. Sanal mağaza içerisinde gezerek ürünlere ulaşabilir olması ve oyunlar ile desteklenerek ürünlerin etkileşimini sağlaması marka için

geçici süreli kapanma döneminde önemli bir fayda sağlamıştır. Bu deneyim Covid-19 kısıtlamaları süresince müşterilerin ulaşabileceği bir mekân olarak hizmet vermiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Sanal Lancome pop up mağazası (ByondXR, 2021)

5.5.Pandemik Pop Up Mekânlar

Pandemi döneminde insanların etkileşim içerisinde olmaları için pek çok mekân tasarlanmıştır. Bu mekânların organizasyonunda sosyal mesafe kavramı, hijyen koşulları, virüs yayılım hızını sınırlandırma gibi olgular göz önünde bulundurulmuş mekân organizasyonları bu kavramlar dahilinde yapılmıştır. Bu süreçte eğitim aksamış, tüm dünya genelinde yüz yüze yapılan eğitim öğretime ara verilmiş, çevrimiçi yöntemler araştırılarak uzaktan eğitim modeline geçilmeye çalışılmıştır. Fakat uzun vadede bu kavram eksiklikler doğurmuş, yeni mekân çözümlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçlara çözüm bulmak üzere Skidmore, Owings & Merrill modüler bir pop up okul tasarlanmıştır. Okullardaki yoğunluk, hava sirkülasyonu ve esneklik gibi temel sorunları çözme pratiğinde sınıf sistemi, sosyal mesafe, sağlık ve güvenlik endişelerini de çözüme kavuşturmaktadır. Tasarım ekibi, birden fazla yere hızlıca yerleştirilebilen bu okulun öğrencilerin sağlıklarından ödün vermeden yüz yüze öğrenmelerini sağlamayı amaçladığını belirtmektedir. Tasarım sırasında uygulanan yöntemler pandemi mekânları için gerekli organizasyonları sağlamaktadır ve virüs yayılım hızını kontrol edebilmektedir. Bu pop up sınıf modülleri gerektiği miktarda birleşerek okul oluşturabilir, farklı konumlarda kullanılabilir özelliktedir (Şekil 14).

Şekil 14. Covid'e duyarlı pop up okul (Baldwin, 2020)

Her ne kadar virüs yayılımını kontrol etmeye çalışılsa da kesin çözüm yolu bulunamamıştır ve virüse yakalanmalar devam etmektedir. PCR testleri için kurulan çadırlar da birer pop up mekândır. Pandemi dönemi içerisinde test ünitelerinin tasarımı önem kazanmıştır. Bazı tasarımcılar sanatın iyileştirici gücünü işin içine katarak test ve aşılama ünitelerini insanların ortak alanlarına çevirmek ve insan psikolojisine iyi gelmeyi hedeflemişlerdir. Bu hedefler doğrultusunda KooZA/rch mimarlık ekibi, “Art x Pop Up Covid-19 Test Merkezi’ni (2020)” tasarlamışlardır. Proje, Ontario Halk Sağlığı Merkezi ve Toronto’lu duvar sanatçılarının iş birliğinde ilerleyecek olup, demonte edilebilir şekilde yapılarak ihtiyaç duyulan merkezlerde kullanıma gönderilebilecektir. Modüler yapısı, aşı merkezi ve test merkezlerini birbirinden ayırarak virüs yayılım tehlikesini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu test merkezi şehrin test ve aşı ihtiyacını karşılamının yanı sıra kamusal sanatı teşvik etme amaçlı farklı sanatçı enstalasyonlarına yer vermektedir. Bu proje, insanların test verme korkusunu yenmek, aşılama ve test oranlarını yükseltmek için teşvik edici olmayı amaçlamaktadır (Şekil 15).

Şekil 15. Art X Pop Up covid-19 test merkezi (KooZArch, 2020)

Benzer amaçlarla tasarlanan bir başka proje ise mobil test ünitesi olan “*M-Rad, Test Ünitesi*’dir”. Bu ünite mobil olarak seyahat edebilir tasarımda yapılmış olup hem antikor testi hem de Covid-19 testinin yapılabilirdiği bir ünite olarak tasarlanmıştır. Dış cephede kullanılan bakır alaşımın virüs tutmama özelliği sayesinde antipatojenik bir yüzey oluşturularak virüs yayılımını azaltmak hedeflenmiştir. Ünite içerisindeki çalışanları virüs yayılımından koruma amaçlı bir paravan ve kol boyu plastik eldiven kullanılmıştır. Pop up mekânların özellikleri arasında yer alan yeniden işlevlendirilebilme özelliği sayesinde Covid-19 sonrası kullanım ihtiyacının ortadan kalkması ile evsiz insanlar için bir bakım ünitesine çevrilmesi hedeflenmektedir (Şekil 16).

Şekil 16. Mobil covid-19 test ünitesi (Hitti, 2020)

Bu tasarımlar, uzun süredir kullanılan kan bağışısı çadırlarından ilham alarak oluşturulmuştur. Ülkemizde Kızılay tarafından farklı zamanlarda farklı konumlarda kullanılan kan bağışısı çadırları, yer değiştirebilme, esnek kullanım, ihtiyaç süresi sonunda kaldırılabilme gibi özellikleri sayesinde pop up mekânlar olarak nitelendirilebilmektedir. Prefabrik sahra hastane binaları, kolayca sökülüp bir başka alana taşınarak, ihtiyacınızı farklı noktalarda karşılamada rahatlıkla kullanılabilecek tasarıma sahip prefabrik hastane modülleridir.

İncelenen örnekler sonucu oluşturulan Tablo 1'e göre, Covid-19 pandemisi sonrasında pop up mekânlar için tasarım ihtiyaçlarında değişimler görülmüştür.

Tablo 1

İncelenen Mekânların Pandemi Entegrasyonu Bağlamında Karşılaştırılması

İncelenen Mekân Adı	Pandemi Öncesi / Pandemi Sonrası Tasarlanma s1	Açık Alan Kullanımı	Kullanıcı Sayısında Sınırlama - (Sosyal Mesafe)	Sanal Ortam	Hava Sirkülasyonu	Hijyen Kaygısı
5.1.1.Herschell Pop Up Structure	Pandemi Öncesi				X	
5.1.2.Samsung Pop Up Store	Pandemi Öncesi				X	
5.1.3.Nadir Ofonso Geçici Müzesi	Pandemi Sonrası		X			X
5.1.4.Alkazar Sineması	Pandemi Sonrası		X		X	X
5.2.1.Pop Up Avlu: Third Place	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.2.2.Pop Up Park	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.2.3.ZHA Modüler Toplantı Odası	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.3.1.Follow The Light	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.3.2. Solar Egg	Pandemi Öncesi	X				
5.3.3. Mobile PPS	Pandemi Sonrası		X		X	X

5.4.1.IKEA, VR Mağaza	Pandemi Öncesi			X		
5.4.2.Lancome X ByondXR Mağaza	Pandemi Öncesi			X		
5.5.1.Pop Up Okul	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.5.2.Pop Up Covid Merkezi	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.5.3.Mobil Covid Test Ünitesi	Pandemi Sonrası	X	X		X	X
5.5.4.Pandemik Hastaneler	Pandemi Sonrası	X	X		X	X

Belirtilen bu 15 mekânın seçilme nedeni, tasarlandığı dönemde dikkat çeken mekânlar olmalarıdır. Pandemi öncesinde ve pandemi sonrasında tasarlanan bu pop up mekânlarda pandemi olgusu ile hangi ihtiyaçların şekillendiğini anlayabilmek için bu mekânlar tercih edilmiştir. Yapılan karşılaştırmaya göre, pandemi sonrasında pop up mekân kurgulanmaları daha hijyenik, sosyal mesafeyi sağlayan, belirli sınırlamalar ile düzenlenen mekânlar olarak şekillenmiştir. Pandemi kaygısı ile tasarlanmayan mekânlarda ise pandemi sonrası değişimler yapılmakta ve pandemiye entegre edilmeleri amaçlanmaktadır. Pandemi öncesi mekân tasarımlarında ise bu kaygısal değişime pop up mekânların daha kolay entegre edilebileceği söylenebilir.

6. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında pop up mekânlar incelenmiş, pandemi dönemindeki kullanım alanları araştırılarak araştırma soruları geliştirilmiştir. Bu sorular pandemi içerisinde pop up mekân kullanımı nasıl olması gerektiği, yapılan tasarımlarda nelere dikkat edildiği ve geliştirmek için neler yapılabileceğidir.

Pop up mekânlar ulaşılabilinen kaynaklara göre Antik Roma'dan itibaren insanların ihtiyaçlarına karşılık veren tasarımlar olarak kullanılmaktadır. Bu ihtiyaç dönem içerisinde farklılaşmış, pop up mekânlar da bu farklılıkların ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Pop up mekânların akılda kalıcı, insan etkileşimi odaklı, beklenmedik mekânlar olması markaların ürünlerini pazarlama noktasında sıklıkla kullandığı organizasyonlar olmasına neden olmuştur. Bir müze veya sergi topluluklarının da insanlarda varlığını bildirme amacıyla sanat eserlerini pop up tasarımlar olarak insanların karşısına çıkarması insanlarda merak duygusu uyandırarak bu mekânları deneyimlemesini sağlamaktadır. Sanatçılar da çalışmalarını pop up enstalasyonlar olarak sergileyebilmekte, sergi konumunu

değiştirerek farklı kitlelerde farkındalık oluşturabilmektedir. 2019 ve sonrasındaki dönem içerisinde ise toplumsal ve bireysel ihtiyaçlar Covid-19 pandemisi çevresinde şekillenmiştir. Pop up mekânların mobil, esnek, işlevlendirilebilir, geçici mekânlar olması bu mekânlara duyulan ilgiyi artırmış, kullanım alanlarını genişletmiştir. Evrensel bir pandemi olan Covid-19'un karşımıza pop up bir şekilde çıkması dünya genelinde beklenmedik bir durum olmuştur. Bu yüzden yetersiz sağlık altyapısı, sürekli evde kalmayı gerektiren virüs yayılımı sonucu uygun olmayan konut yapıları, kamusal alandaki eksiklikler fark edilmiş olup buna uygun mimari ve tasarımsal çözümler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu noktada başvuru pop up tasarımlar ihtiyaçlara karşılık vermiştir. İnsanların varlığını sürdüren bu virüs ile ne kadar yaşayacağını bilememesi ve ihtiyaç halinin bitmesi durumunda farklı işlevlerle kullanılabilecek olması pop up mekân kullanımını teşvik edici bir etki olmuştur. Pandemi sürecinin başında insanların dış dünya ile etkileşim kurmaktan korkması bu tasarımların gelişmesini sınırlamıştır fakat belirli bir zaman sonrasında ortadan kaldırılan kısıtlamalar ve insanların daha güvenilir mekân kurgularına yönelmesi pop up mekân tasarımlarına duyulan ilgiyi artırmıştır. Pandemi ile eklenen işlevler Tablo 2 ile belirtilmiştir. Pandemi öncesi pop up mekân kurguları incelenerek karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 2

Pandemi Öncesi Pop up Mekânlar ile Pandemik Pop up Mekânların Kullanım Karşılaştırması

Pandemi Öncesi Pop Up Mekânların Kullanımı	Pandemik Pop Up Mekânların Kullanımı
Estetik kaygısı ön plandadır. Yaygın kullanım şekli pazarlama sektörüdür.	Sosyal mesafe ve hijyen kaygısı ön plandadır. Yaygın kullanım şekli pandemik alanlar yaratmaktır.
Çoğunlukla markalar için kurgulanır.	Çoğunlukla PCR testleri ve hastane hizmeti için kurgulanır.
Strüktürel formda iç mekânlarda daha çok tercih edilir.	Mobil olarak dış mekânlarda daha çok tercih edilir.
Reklam ihtiyacı doğrultusunda insan etkileşiminin çok olduğu noktalarda uygulanır.	Sağlık ihtiyacı doğrultusunda acil noktalarda uygulanır.
Tasarım odaklı olduğu için imalat süreci daha uzundur.	İhtiyaç odaklı olduğu için hızlı imalat sürecine sahiptir.

Yapılan araştırmalar sonucunda pandemi süreci içerisinde pandemik pop up mekânların, kapalı mekân deneyimlerine oranla daha çok tercih edildiği, sağlık anlamında daha güvenli ve insanları birleştirme noktasında daha etkili olduğu ve kullanım alanlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Pandemi döneminde çoğunlukla sağlık alanında kullanılan pop up mekânlar, kullanım alanlarının ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir.

Pandemi sürecinde ihtiyaç duyulan geçici mekân çözümlerinin araştırıldığı yeni çalışmalara katkı sağlayan bu çalışma, aynı zamanda gelişime de açıktır. Yapılan çalışma sonucunda bir pop up mekân önerisi olarak, şehrin yoğun noktalarına kurgulanabilecek mobil çalışma odası düşünülebilir. Pandemi süreci ile hayatımıza dâhil olan çevrimiçi ders ve toplantılar için durak noktaları oluşturacak bu pandemik pop up çalışma alanları farklı yerlerde farklı zamanlarda kurgulanarak pop up mekânların mobil, geçici, aniden karşılaşılan mekânlar olarak belirtilen özelliklerini karşılayabilmektedir. Metaverse kavramını da dâhil ederek, ileri teknoloji toplantıların da yapılabileceği kapsül odalar üzerinde çalışma yapılabilir. İlerleyen süreçte deneysel tasarımların hayata geçirilmesi sonucunda bu çalışmanın teorik altyapısı kullanılarak daha çok veri elde edilebilir bu bağlamda çalışmadaki inşa edilmeyen mekân analizlerindeki eksiklikler yapılacak sonraki çalışmalarda incelenerek mimarlık ve tasarım alanına yeni katkılar yapılabilir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda tamamlanan Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Etik isimli yüksek lisans dersi süresince üretilmiştir. Dersin yürütücüsü Arş. Gör. Dr. Gamze Ergin'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Makale tek yazarlıdır.

KAYNAKÇA

Alıcı, S. (2020). Post pandemi döneminde mekân tasarımı. S. Thakue ve A. Yadav (Ed.) International Conference on Covid-19 (s.445-457) içinde. Ankara: Iksad Publishing House. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/344507910_POST_PANDEMI_DONEMINDE_MEKAN_TASARIMI/citations

Altan, İ. (2012). Mimarlıkta mekan kavramı. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* , 19 (0) , 75-88 . Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iupcd/issue/9414/118010>

- Asar, H. (2013). *Mimari mekân okumasında algısal deneyim analizin bir yöntem yardımıyla irdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <http://openaccess.ogu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11684/750>
- Baldwin, E. (2020). SOM Designs covid'e duyarlı pop-up okul. Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/947828/som-designs-covid-responsive-pop-up-school> ISSN 0719-8884
- ByondXR. (2021). Lancôme & ByondXR: Revolutionizing ecommerce with 3D virtual experiences. [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://www.byondxr.com/newsletter/lancome-byondxr-revolutionizing-ecommerce-with-3d-virtual-experiences/>
- Cordan, Ö. ve Karagöz, E. (2013). Pop up mekân tasarımı ve pazarlama ilişkisi . *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksbd/issue/16222/16989>
- Dias, J. (2015). Pop up the ephemerality looking for its design. *International E-journal of Advances in Social Sciences* 1(3), 322.
- Frankfurt Am Main. (2016, 28 Haziran). Samsung pop-up store by Cheil Germany, Frankfurt – Germany. [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://retaildesignblog.net/2016/06/28/samsung-pop-up-store-by-cheil-germany-frankfurt-germany/>
- Gregory, S. (2009, 6 Kasım). Why pop up shops are hot.[Blog yazısı]. Erişim adresi: <http://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1940675,00.html>
- Hall, E.T. (1966). *The hidden dimension*. New York: Anehor Doubleday Books, Erişim adresi: <http://index-of.es/z0ro-Repository-2/Cyber/03%20-%20General%20Science/The%20Hidden%20Dimension%20-%20Edward%20Hall.pdf>
- Hasol, D. (2012). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yem Yayınları, 7.Baskı, 1998, s.306.
- Hitti, N. (2020). *M-Rad designs mobile Covid-19 testing unit concept from "virus-destroying" copper*. Erişim adresi: <https://www.dezeen.com/2020/05/07/m-rad-covid-19-testing-unit-copper-design/>
- HOPE Alkazar: Tarihi sinemadan hareketin sahnesine. (2021, 24 Kasım) Erişim adresi: <https://www.themaggar.com/hope-alkazar-beyoglu/>
- IKEA (2017). Erişim adresi: <https://demodern.com/projects/ikea-vr-immersed>
- Karagöz, E. (2012). *Pop up mekan tasarımı ve pazarlama ilişkisi* (Yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Erişim adresi: <https://polen.itu.edu.tr/xmlui/handle/11527/12173>
- Kitchen-ist. [@kitchen_ist]. (2021, Kasım 14) “Our art installation “FOLLOW THE LIGHT!” on İstiklal Street.” Instagram. <https://www.instagram.com/p/CWRTCJRvdm/>
- KooZArch (2020). Art x Pop-Up COVID-19 test merkezi. Erişim adresi: <https://www.koozarch.com/interviews/art-covid-19-test-centre/>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mervis, M. (2016, 9 Mart). The rise and rise of pop up architecture.[Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://archive.curbed.com/2016/3/9/11180920/architecture-history-temporary-banksy>

- Mobile PPS (Personal Protective Space) for Doctors. (2020) Erişim adresi: <https://plastique-fantastique.de/Mobile-PPS-for-Doctors>
- Nadir Afonso Geçici Müzesi / Diogo Aguiar Stüdyosu (t.y.). <https://www.archdaily.com/968196/nadir-afonso-temporary-museum-diogo-aguiar-studio> ISSN 0719-8884.
- Özçam, I. (2019). Ticari mekanlarda enstalasyonla yaratılan dinamikler. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 15(27). 64-76.
- Pop up. (t.y.). Free dictionary içinde. Erişim adresi (1 Nisan 2022): <https://www.thefreedictionary.com/pop+up>
- Pop up park İstanbul. (2020). Erişim adresi: <https://www.arkiv.com.tr/proje/pop-up-park-istanbul/11477>.
- Pop-Up Structure for Herschel Supply / Linehouse. (2017, 4 Aralık). ArchDaily. Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/883417/pop-up-structure-for-herschel-supply-linehouse> ISSN 0719-8884.
- Refik Anadol'dan Alkazar Rüyası. (t.y.) Erişim adresi: <https://www.hopealkazar.com/experiences/refik-anadoldan-alkazar-ruyasi>
- Stouhi, D. (2021). ZHA, 2021 Venedik Bienali'nde Modüler Buluşma Alanı Sergiliyor. <https://www.archdaily.com/964829/zha-exhibits-modular-meeting-space-at-the-2021-venice-biennale> ISSN 0719-8884
- Solar egg (2017). Erişim adresi: <https://bigertbergstrom.com/works/solar-egg>
- Uğur, Ö. (2021,Mart). Pop up avlu: Third Place. *GZT Dergisi*. Erişim adresi: <https://www.gzt.com/arkitekt/pop-up-avlu-third-place-3579550>

